OPEN ACCESS

které vkusně a věcně doprovázejí psaný text. Během čtení jsem vnímal značný didaktický potenciál pro využití ve výuce dějepisu nebo občanské výchovy. Přímo se nabízí pokusit se z některých využitých pramenů sestavit výukové lekce, které by se věnovaly českým vánočním lidovým zvykům. V závěru knihy autoři symbolicky vyzvali čtenáře, aby si během Vánoc více povídali se svými blízkými o jejich vzpomínkách a příhodách. Doufejme, že se tuto výzvu podaří naplňovat. Příležitost vidím také v sepsání či nahrání těchto pamětnických vyprávění. Byl by to skvělý podklad pro další podobné publikace o dějinách všedního dne.

Michal Pajer

Mikuláš BÁNFFY, *Byli jste sečteni*, překlad Robert Svoboda, Šumperk, Radek Ocelák, 2023, 697 s., ISBN 978-80-907333-5-0

V majestátním prostředí sedmihradských zámků se na počátku 20. století začíná odvíjet příběh hraběte Valentina Abádyho, který bude posléze nucen čelit mnoha změnám v neklidné době plné společenských a politických otřesů. Čtenář se spolu s ním ocitá v luxusním prostředí sedmihradských sídel, v pozadí však již začínají doutnat problémy, které Valentinův svět brzy zničí…

Maďarský politik Miklós[1] Bánffy (1873–1950) se narodil v sedmihradské aristokratické rodině. Vystudoval právo, zapojil se do veřejného života a zastával významné politické funkce, včetně postu maďarského ministra zahraničí v letech 1921–1922. Kromě jiného Bánffy miloval Sedmihradsko, v němž jeho rod žil několik století. Když bylo připojeno k nově vzniklému Rumunsku, přijal z rukou krále Ferdinanda I. rumunské občanství, aby mohl nadále obývat svůj zámek u Koloszváru.[2] Následně se aktivně zapojil do podpory maďarských kulturních a vzdělávacích institucí v Rumunsku. Po připojení severního Sedmihradska k Maďarsku v roce 1940 se stal členem horní komory maďarského parlamentu. V roce 1943 vedl tajná jednání s antifašistickými silami v Rumunsku, což však vedlo k vyplenění a vypálení jeho zámku německými vojsky. Po druhé světové válce upadl do chudoby a zemřel roku 1950 v Budapešti.

Co se týče osoby nakladatele, Radek Ocelák (1988) pochází z rodu rumunských Slováků, přičemž rodinný původ jej dovedl k zájmu o záležitosti maďarsko-rumunského pomezí, zejména historického Sedmihradska. Výsledkem se stala Edice Sedmihradsko,[3] v níž nalezneme monografie pojednávající o Slovácích a Češích v Rumunsku nebo v Česku poprvé vydaný epistolární román Sándora Mándokyho *Dopisy z Bihoru* (2020).[4] Bánffyho trilogie tak v nakladatelových záměrech představuje první překladové dílo, jež nemá vazbu na rumunské Slováky.

Děj trilogie se odehrává na počátku 20. století, ovšem autor své texty psal s časovým odstupem. To, co samotné postavy ještě nevědí, Bánffy již znal. Kompozice

1 Česky Mikuláš.
2 Dnes Cluj-Napoca, česky Kluž.
3 Viz http://reemigranti.ocelak.cz/knihy [náhled 20. 10. 2024].
4 Sándor MÁNDÓKY, *Dopisy z Bihoru*, překlad Adéla Gálová, Rýmařov 2020.

OPEN ACCESS

díla má několik podstatných částí, z nichž nesporně zajímavou je vrstva politická, tj. o čem a jakým způsobem postavy, vesměs příslušníci sedmihradské aristokracie, diskutují. Prostřednictvím těchto pasáží může čtenář nahlédnout to, co bylo typické pro život sedmihradské šlechty na přelomu století. Terčem autorovy kritiky je zahálčivý život šlechticů v předvečer první světové války, sestávající z rozmanitých společenských událostí (jako byly závody kočárů, souboje, plesy, dostihy, lovecké akce, hazard apod.), a jejich nezájem o věci veřejné, doprovázený ignorováním možných problémů.

Název knihy, v maďarském originále *Megszámláltattál*, odkazuje na biblický příběh z knihy Daniel (5, 26). V této pasáži se objevují slova „Mene, mene, tekel, ufarsin" (Sčetl jsem, sčetl, zvážil a rozděluji), jež tajemná ruka napíše na zeď v průběhu hostiny babylonského krále Belšasara, který zneuctil posvátné předměty Šalomounova chrámu. Prorok Daniel slova a událost vyložil v tom smyslu, že Hospodin sečetl královy dny, samotného krále zvážil, shledal nedostatečným a jeho království rozdělí mezi Médy a Peršany. Příběh je zkráceně rekapitulován jako motto knihy, nicméně bez přesnějšího odkazu pro čtenáře neznalé Bible.

Za čtenářsky příznivou lze označit linii milostnou, již vytváří dva zamilované páry, potýkající se s problémy vyplývajícími z jejich společenského postavení i osobních povah. V prvé řadě se jedná o již zmíněného Valentina Abádyho a jeho lásku k vdané Adrianě, druhý pár tvoří Valentinův bratranec Ladislav, jehož vztah ke Kláře se hroutí v důsledku jeho sklonů k hazardu.

Román Miklóse Bánffyho vyšel roku 1934. Následující díly trilogie Sedmihradsko, které byly publikovány na počátku druhé světové války, nesou názvy *És hijjával találtattál* (Byli jste shledáni nedostatečnými; 1937) a *Darabokra szaggattatol* (Byli jste rozděleni; 1940). Pokračuje se zde tedy v aluzi na výše zmíněný biblický příběh. Český čtenář neznalý maďarštiny se nyní může seznámit s textem díky českému překladu; dá se předpokládat, že další díly trilogie budou následovat. Západní veřejnost si knihy mohla přečíst teprve roku 1999, kdy byl vydán anglický překlad trilogie, který umožnil Bánffyho texty recipovat i mimo maďarský jazykový okruh, přičemž kritika jej srovnávala s velkými ruskými díly a spatřovala v Bánffym nástupce Lva N. Tolstého.[5]

Příběh z knihy Daniel může být aktuální pro politiku Sedmihradska počátku 20. století z několika důvodů. Podobně jako babylonský král Belšasar, který ztratil království kvůli svým chybám a aroganci, i politické elity v Sedmihradsku čelily obdobným varováním. Mnoho států a říší, které v té době tvořily střední a východní Evropu, se nacházelo na pokraji změn, které byly způsobeny jak vnitřními problémy, tak tlakem zvenčí. Rakousko-Uhersko, jehož bylo Sedmihradsko součástí, v období před první světovou válkou a během ní zasáhly a rozdělovaly vnitřní neshody, nacionalistická hnutí a také ztráta panovnické autority.[6] Miklós Bánffy očividně vnímal Belšasarův příběh jako paralelu k osudu mocností, které ztratily kontrolu nad svou mocí a vlivem, což vedlo k jejich zániku. Přináší tak zajímavý úhel pohledu na příčiny

5 Viz https://jonathangaisman.co.uk/transcript/hungarys-tolstoy [náhled 1. 9. 2024].

6 Viz také Joseph ROTH, *Pochod Radeckého; Kapucínská krypta*, překlad Jitka Fučíková, Praha 1986.

OPEN ACCESS

rozpadu Rakouska-Uherska a přerozdělení Evropy, které stále rezonují v historickém povědomí.

Stejně jako Belšasar nebral vážně varování a byl „shledán nedostatečným", autor recenzované knihy vnímal politické elity v Sedmihradsku na počátku 20. století jako neschopné efektivně řešit problémy doby, což přispělo k rozpadu Rakouska-Uherska a k následné změně hranic v regionu podle Trianonské smlouvy z roku 1920, jež v důsledku připravila Maďarsko asi o dvě třetiny území a dodnes má silný dopad na kolektivní psychiku maďarského národa.[7] Příběh z knihy Daniel tak rezonuje jako varování před nevyhnutelným dopadem politické nezodpovědnosti a ignorování rostoucích problémů, které počátkem minulého století vedly k dramatickým změnám na mapě Evropy. Miklós Bánffy nečiní za ono trauma odpovědnými blíže neurčené zahraniční politiky, kteří rozhodli „o nás, bez nás", ale samotné Maďary, již svojí ignorancí způsobili pohromu. Představuje tak pozoruhodný počin meziválečného Maďarska, který se snaží s neuralgickým bodem vyrovnat konstruktivním způsobem.

Překlad díla Miklóse Bánffyho, jež zachycuje klíčové období před první světovou válkou a je historickým svědectvím o přelomu epoch, lze tedy hodnotit jako významný počin, který přispívá k lepšímu povědomí české veřejnosti o meziválečné kritické reflexi středoevropských dějin a rovněž o závěrečném období existence Rakouska-Uherska. O době, kdy se měnily hranice i osudy evropských národů. Autor rovněž nabízí sebereflexi maďarských politických a společenských elit a přináší cenný příspěvek k pochopení historických procesů, které vedly k Trianonské smlouvě a formování moderní střední Evropy. Kromě toho trilogie ukazuje každodenní život aristokracie, což přináší vhled do kulturních a sociálních aspektů této vrstvy na přelomu 19. a 20. století. První díl kombinuje historický, společenský i milostný příběh, přičemž všechny vrstvy jsou pečlivě propojeny. Politická linie odhaluje dobové myšlení aristokracie, zatímco osobní příběhy zkoumají konflikty mezi společenskými normami a individuálními touhami. Zapojení milostného aspektu činí knihu přitažlivější pro běžného čtenáře a odkazy na biblickou knihu Daniel posilují Bánffyho univerzální výpověď o lidské odpovědnosti a důsledcích ignorování varovných znamení. Podněcuje tím k zamyšlení nad obdobnými vzorci napříč dějinami. V neposlední řadě první díl trilogie zdůrazňuje kulturní a historická specifika Sedmihradska, včetně vztahů mezi Maďary, Rumuny a dalšími národy. Autentičnost knize dodává samotný Miklós Bánffy, aktivní účastník soudobého politického života.

Můžeme jen doufat, že budou následovat i další části trilogie coby rozšiřující inspirativní materiál pro historickou interpretaci i literární komparaci.

Helena Chalupová

7 Trianonská smlouva dodnes zůstává v maďarské politice, kultuře a národní identitě relevantním a velmi citlivým tématem. Pro mnoho Maďarů představuje trauma, které je spojeno s pocitem nespravedlnosti, ztráty a ponížení.